

En blindtarmoperasjon på Foss

Av Odd Arve Kvinnesland

I dag er det i de aller fleste tilfeller lett å få tak i lege, og det er kort vei til sykehus. Vi har gode kommunikasjoner både via telefon og vei, slik at å komme fra Lyngdal og på et sykehus tar en liten time. Sykehusa har også tipp topp utstyr, og de fleste operasjoner går raskt og smertefritt, men slik har det ikke alltid vært. I gamle dager var det som vi i dag ser på som kurante sykdommer ofte dødelige. Det var vanskelig å få tak i lege, og transport til sykehus var ikke gjort i en fart.

På Foss i tidligere Kvås kommune (kommunegrensa mellom gamle Kvås og Lyngdal kommune delte gardene på Foss) skjedde det tidlig på 1900-tallet en dramatisk begivenhet som det ble snakket om lenge etterpå.

Gudny og Gunnar Foss forteller at under et besøk i Risør for ca. 30 år siden satt Nora Foss, Tarjerd Sørдал og en annen slektning og snakket om gamle dager og livet på Foss. Damene var da over 90 år, men praten gikk livlig. "Husker du operasjonen?" Ja, det hadde vært en operasjon på Foss, og historien om den viser hvordan de måtte greie seg i den tiden når det gjaldt sykdom. Inger Foss hadde sterke magesmerter, og det ble sendt folk av sted for å hente distriktslegen. Han het Reehorst, og bodde på Rudjord. Her var det "doktorbolig" for "Lyngdal distrikt". (Huset ligger like før huset til Johan Vegge). Reehorst var distriktslege med kontor på Rudjord fra 1908 og trolig fram til 1916; da ble Kvås lagt under Lyngdal, og betjent derfra når det gjaldt lege. Reehorst bodde noen år i huset på Rudjord før han og familien flyttet til Farsund. Rudjord ligger ca. 3 km fra Foss, slik at folkene på Foss var heldige som hadde så kort vei for å få tak i lege.

Reehorst kom til Foss, og det ble slått fast at Inger Foss hadde blindtarmbetennelse. Dette var en svært alvorlig sykdom på denne tiden (omkring 1910). Operasjon var nødvendig, og operasjon på sykehuset i Kristiansand var utelukket. Veien hit var for lang, først med karjol fra Foss til Agnefest, og derfra lokalbåten videre til Kristiansand. Til Agnefest fra Foss var det ca. 10 km, og det var lite trolig at lokalbåten lå og ventet. Transport over land ville også ta for lang tid, og det ville dessuten ha vært for strevsomt for pasienten. Reehorst besluttet at han måtte operere pasienten på Foss. Folk ble sendt til naboene etter nødvendig utstyr som ikke fantes i huset. Nora, Tarjerd og slektningen fikk ulike oppgaver under operasjonen, blant annet å holde parafinlampene slik at det var godt lys under operasjonen. Foss fikk elektrisk lys først i 1922, så parafinlamper var den eneste lyskilden rundt 1910.

Selve operasjonen skjedde i stua i huset hvor Inger bodde (huset tilhører i dag Knut Stuestøl), - og på et «vengebord»! Til bedøvelse ble det trolig brukt eter, og instrumentene som ble benyttet var tro-

Det gamle «vengebordet» hvor blindtarmoperasjonen ble utført.

lig også svært primitive. Men Reehorst må ha vært en flink lege, for operasjonen gikk svært så bra, og etter operasjonen skjedde det noe som ikke var vanlig å høre fra Inger Foss; hun takket, lovet og priste Gud for at hun ikke hadde vondt lenger. Hun var sikkert også klar over hvor alvorlig blindtarmbetennelse var og hvor nær døden hun hadde vært. Hennes tre barn hadde stått i fare for å bli morløse. Hadde blindtarmen sprukket, betydde det vanligvis døden i disse tider, men takket være Reehorst og hjelpsomme naboer gikk det bra. Inger Foss ble født i 1857 og døde i 1952, så hun fikk et langt liv etter operasjonen.

Gudny og Gunnar Foss er usikre på årstallet for operasjonen, men det var trolig mellom 1906 og 1910. Tarjerd Sørдал, som da het Salvesen, kom til Foss i 1906. De bodde i det "gamle huset" på Foss, som ligger like ved siden av huset til Gudny og Gunnar Foss. Nora Foss var en myndig dame. Hun var oppvokst på Foss, på bruket som Sonja og Oddmund Foss har i dag.

I vår moderne tid kan vi vanskelig forstå hvordan folk kunne klare seg uten de servicetilbud som vi i dag tar som en selvfølge, og som vi ønsker skulle vært enda bedre. At en blindtarmoperasjon i våre dager skulle funnet sted under slike omstendigheter som på Foss for ca. 90 år siden, vile nok ha ført til store overskrifter i avisene. Men på den tiden var slike løsninger trolig mer vanlige enn uvanlige, og i slik tilfeller hadde en heller ikke noe valg. I tilfellet på Foss gikk det hele bra, men det var sikkert tilfeller hvor det ikke gikk så bra.

At det var en spesiell situasjon, viser det faktum at tre eldre damer nærmere 60 år senere fremdeles godt husker de dramatiske timene, timene da de assisterte under blindtarmoperasjonen med dunkelt lys fra parafinlamper, og med pasienten på "vengebordet".

Kilder:

Muntlige opplysninger fra Gudny og Gunnar Foss

O. Lian: Kvås. Gard og folk

S. Eikeland: Lyngdal. Fra istid til nåtid

Distriktslege Jens Mogens Theiste Reehorst (1868–1954)

Foto utlånt av Per Mogens Reehorst